

A FONTS...

Pors a l'aula de plàstica?

Diàleg amb futurs mestres d'educació primària

Emma Bosch, Pau Berenguer, Mireia Bernal, Ester Juanmartí, Judith Soler

Docent i alumnes de l'assignatura d'Educació Visual i Plàstica a Primària dialoguen a través dels informes sobre les sessions del curs, amb l'objectiu de vèncer les seves pors i desactivar possibles bloquejos per afrontar els reptes que se'ls proposen amb esperit creatiu. Es tracta d'experimentar, d'equivocar-se, de reflexionar, d'arriscar-se..., perquè això és el que fan els bons mestres (de plàstica).

▣ **PARAULES CLAU:** didàctica de l'educació visual i plàstica, manualitats, pors, procés creatiu, pràctica reflexiva.

Fa uns quants anys es va publicar a la revista Guix una experiència de creació de monstres amb els quals es pretenia que estudiants de la diplomatura de Magisteri eliminessin uns quants tòpics sobre l'educació visual i plàstica (EPV) (Bosch, 2008). El present article mostra una variació d'aquella activitat, que consisteix a il·lustrar un poema sobre un animal.

Aquesta vegada adquirirà protagonisme la veu dels estudiants de segon curs del grau de Mestre d'Educació Primària. Les seves reflexions, recollides a l'informe descriptivoreflexiu de les sessions realitzades pel propi alumnat, constitueixen el punt de partida per establir un diàleg que els hauria d'ajudar a vèncer les pors i les incerteses, com també a desactivar pos-

sibles bloquejos perquè puguin afrontar els reptes proposats amb esperit creatiu. Es tracta d'experimentar, d'equivocar-se, de reflexionar, d'arriscar-se, etc., perquè això és el que fan els bons mestres (de plàstica).

Contextualitzem la situació d'aprenentatge

Per contextualitzar el «diàleg» descriurem breument l'activitat, que va començar

Es tracta d'experimentar, d'equivocar-se, de reflexionar, d'arriscar-se, etc., perquè això és el que fan els bons mestres (de plàstica)

amb un parell de sessions de creació d'un catàleg de textures pictòriques aplicant pintura al tremp mitjançant objectes diferents (brotxes, esponges, paper arrugat, pintes, etc.). Posteriorment, l'alumnat havia de triar un poema sobre un animal i cercar fotografies en les quals se'n pogués apreciar bé el pèl, les plomes, les escates, etc.

Aplicant les tècniques apreses, havien de desestructurar l'animal en totes les textures identificables a la imatge. Després d'analitzar el poema i d'estudiar com el podrien enriquir gràficament, havien d'utilitzar les textures per crear una il·lustració mitjançant el paper encolat (imatge 1).

Quina música definiria la sessió d'avui?

Després de realitzar les textures pictòriques, el Pau es pregunta:

- ▶ Quina música definiria la sessió d'avui? Hauria de tenir una part d'estil lliure, perquè hem treballat l'experimentació autònoma. Una peça esbojarrada de Charlie Parker? Mmm... No. Em sembla que encara que l'Emma hagi volgut que creéssim sense restriccions, ho ha acabat fent. ◀

Jo li aclareixo que sempre programo les activitats amb restriccions. Ara hi afegeixo que, tal com diu Eisner (2002), sense restriccions no hi ha aprenentatge.

Vaig passant el dit per la pantalla del mòbil... Ho tinc! El rap. Ritmes que, rapejant, acompanyen un discurs rimat. La música és la directriu de la docent; el rapejat, les nostres creacions

El Pau hi continua cercant un símil musical:

- ▶ Potser una cançó de flamenc... Alegria i patiment alhora. Mmm... Vaig passant el dit per la pantalla del mòbil... Ho tinc! El rap. Ritmes que, rapejant, acompanyen un discurs rimat. La música és la directriu de la docent; el rapejat, les nostres creacions. Ens ajustem a la forma donada tal com fan els MC's (rapers), adaptant-se als instrumentals del discjòquei. A més a més, el hip-hop trenca amb el que està establert. Em recorda el debat que vam fer sobre manualitats enfront de plàstica (Civit i Colell, 2005). La plàstica seria el hip-hop, la insurgència, i les manualitats, el que ens mana el Govern. ◀

Creació lliure o guiada?

El Pau completa l'informe preguntant als seus companys i companyes si s'estimen més la guia de l'ensenyant o crear lliurement. Jo li adverteixo que abans hauria d'especificar què significa guiar. Aquestes són les respostes que recull:

- ▶ La majoria s'estimen més ser guiats, ja que se senten incòmodes i perduts sense saber què han de fer (com a mínim al principi). Això em fa pensar en el

A FONTS...

Més enllà de les manualitats i els manuals: una mirada a l'educació visual i plàstica

Didàctica de l'expressió visual i plàstica

P

Imatge 1. Animal desestructurat seguint les seves textures

Emma Bosch

A FONTS...

profes-sorat de l'etapa escolar, que va matar la nostra creativitat. No ens va ajudar a crear «monstres matatòpics» per combatre la por del full en blanc [Bosch, 2008]. Al final de la classe n'hi ha molts que puntualitzen que, quan s'han deixat anar, els «estic-bloquejat» i els «no-ho-sé-fer» s'han convertit en «tam-poc-està-tan-malament» i «m'ho-he-passat-bé». Unes altres reflexions dels companys i les companyes tracten sobre la recerca de la llibertat, la pèrdua de la por i de ser diferents, aspectes que lliguen molt bé amb la nostra metàfora musical. Avui no coneixeríem Public Enemy, Dj Cool Herc o Afrika Bambaataa si no s'haguessin llançat al buit per explorar un món musical totalment nou. ◀

Les paraules de la Mireia en constitueixen una evidència ben clara:

- ▶ Reconec que he debutat amb una mica de por, perquè no sabia com podia començar. Aquesta sensació ja l'he viscuda amb uns altres treballs d'aquesta assignatura. Crec que això m'ha passat perquè no sabia com havia d'iniciar la tasca proposada. Aquesta sensació ja l'he viscuda en uns altres treballs d'aquesta assignatura. Crec que em passa perquè sempre m'han dit quins passos haig de seguir i quin n'ha de ser el producte final. Si no em donen un patró establert, no sé per on puc començar. És una situació semblant a la del protagonista del curt *The li-*

Estem acostumats a les «manualitats», en sentit literal i metafòric. Per aquest motiu, a l'aula hi ha un ventall d'emocions, des de la incertesa paralitzadora fins a l'entusiasme

tle boy, de Helen Buckley (1961). Sé que necessito més confiança en mi mateixa i m'haig de deixar anar. Però, encara que m'hagi costat llançar-me, després m'he arriscat, he sigut més atrevida. ◀

Ens agradaria saber què ha provocat aquest canvi...

En la mateixa línia, la Judith reflexiona sobre la descomposició de l'animal:

- ▶ Estem acostumats a les indicacions pas a pas, visualitzant un model que cal copiar. És una manera de dir que estem acostumats a les «manualitats», en sentit literal i metafòric. Per aquest motiu, a l'aula hi ha un ventall d'emocions, des de la incertesa paralitzadora fins a l'entusiasme. Hi ha qui troba que l'activitat és difícil i hi ha qui, malgrat les dificultats, s'ho pren amb il·lusió i afronta el repte de manera expectant, la qual cosa significa «que espera observant amb interès i curiositat què passa». És el que fem nosaltres, però la nostra espera és activa, perquè treballem intrigats per veure què quedarà i què es va formant al llarg del camí. És la mateixa

sensació que tenim quan obrim un ou Kinder. Potser sembla una bajanada, però crec que la plàstica necessita aquesta actitud. Estic d'acord a considerar que l'educació visual i plàstica no és solament (ni ho ha de ser) expressar sentiments o emocions. També pot ser experimentació, joc gràfic o desenvolupament d'una idea (Bosch, 2008). Això no obstant, crec que és bonic emocionar-se i crear un vincle amb el que fas. Pensant-ho bé, no són incompatibles. ◀

Soc de la mateixa opinió.

- ▶ La classe s'ha convertit en una selva-desert-terrari-mar-sabana, amb zebres, paons, caragols, ovelles, lleons, pops, papallones..., i una àguila metamorfosejada en gallina. L'autor m'explica que, en crear la textura, s'ha adonat que encaixaria millor amb una gallina. Crec que deixar la textura a favor de l'animal és una solució original. No és la finalitat de la tasca, però l'alumne ha actuar amb creativitat i n'ha sortit airós. Cercar solucions alternatives a un problema no és un dels objectius de l'assignatura? ◀

Sí, Judith, ho és.

- ▶ A tothom ens costa allunyar-nos de l'animal. I és que aquest exercici, com tots els que estem fent, presenta unes exigències que provoquen que t'ho hagis de pensar molt abans d'agafar un pinzell. **L'Emma**

ens comenta que és normal tenir por. Ens diu que som molt impacients i que volem resultats immediats, però que cal fer proves i cometre errors. És cert. Ens cal equivocar-nos per aprendre. A més a més, les restriccions comporten un repte. Tal com diu Eisner [2002]: «la creativitat es beneficia de les limitacions de llibertat», «el creador ha de conèixer i acceptar les limitacions de les eines». Per això la plàstica implica pensar. ◀

Un debat imprescindible: plàstica o manualitats

- ▶ L'Emma ens remet al debat entre plàstica i manualitats de començament de curs i ens pregunta si ara entenem la diferència que hi ha entre els dos conceptes. Efectivament, la plàstica implica patir i reflexionar sobre el que fem, significa experimentar, provar, no tenir por, no frustrar-se, insistir-hi, sense ser massa autoexigents... Al final ens en sentirem satisfets i haurà pagat la pena l'esforç. N'hauré après. La nostra docent ens aconsella que gaudeixin del procés i que n'acceptem els moments durs. Crec que els reptes són difícils –per això són reptes–, però, un cop superats, la dificultat és directament proporcional a la satisfacció posterior. És una batalla entre els dubtes i les incerteses, d'una banda, i la motivació i la curiositat de veure'n el procés i el resultat, d'una altra. ◀

La Judith conclou la seva reflexió constatat que els veritables aprenentatges de l'educació visual i plàstica són invisibles (Burset, 2017):

- ▶ Es nota que arriba l'hora de plegar, perquè es formen cues a les piles i tothom va amunt i avall amb draps i recipients. Les obres eixugant-se a la reixeta, el material recollit, els pinzells –importantíssim– ben secs, les caixes al seu lloc, les mans netes. De mica en mica l'aula torna al seu estat inicial, com si no hi hagués passat res, excepte per a nosaltres, que sabem el que hi ha succeït. Aquest estira-i-arronsa entre el patiment i la satisfacció creativa. ◀

Però aquest «no-goso-provar-ho», aquest patiment, sembla que no s'hagi de superar mai. Així ho constata l'Ester a la darrera sessió:

- ▶ Al llarg de les dues hores de classe hi han sorgit molts dubtes i les preguntes s'hi repetien: «Per què cal explicar les coses tantes vegades?», «Hi ha manca d'atenció?», «La professora no s'explica bé?», «No es llegeixen els informes que

Els reptes són difícils –per això són reptes–, però, un cop superats, la dificultat és directament proporcional a la satisfacció posterior

Imatge 2. Treball de realització de textures (A), de descomposició de textures (B) i de selecció de textures (C) per al catàleg

Emma Bosch

A FONTS...

Més enllà de les manualitats i els manuals: una mirada a l'educació visual i plàstica

Didàctica de l'expressió visual i plàstica

P

A FONTS...

Com a mestres que serem, és bo que ens plantegem, des de l'observació i la reflexió, com fem les coses per poder traslladar a les nostres aules futures les accions realitzades i no repetir els mateixos errors

ens facilita amb el resum de la sessió i els deures per a casa?». ◀

Ester, al teu informe hi he escrit que no podia acabar el curs sense tractar aquest tema. No hi ha hagut ocasió de buscar cap resposta a aquestes preguntes tan pertinents. És una llàstima...

Malgrat les seves incerteses, l'alumnat afirma que està orgullós de les seves creacions:

- ▶ Hem estat capaços d'il·lustrar un poema d'una manera original i genuïna. Com que no calia que el resultat fos realista, ni que l'animal hi aparegués sencer, la imaginació ha estat l'eina que ens ha ajudat a sortir-nos-en. Al començament ens ha costat arrencar. La sensació era de pànic. Després, a mesura que el projecte anava agafant forma, l'actitud anava canviant i les bones sensacions s'encomanaven a aquelles persones que anaven més endarrerides. ◀

El valor de la reflexió i el diàleg en l'educació visual i plàstica

En tan sols un quadrimestre, els docents de Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica

hem de treballar amb els nostres estudiants perquè siguin capaços d'afrontar sense por els reptes creatius que els proposem. La reflexió i el diàleg ens han de servir, a més a més, perquè ells se sentin capacitats per actuar en la mateixa línia amb els seus futurs alumnes. Conclusions com les que escriuen ens indiquen que així ho faran.

La Judith, per exemple, escriu sobre la necessitat d'experimentar:

- ▶ Aquesta activitat té potencial, perquè a les criatures els apassionen els animals. En el nostre cas, ens ha permès experimentar. És important que, quan demanem al nostre alumnat que faci alguna activitat, prèviament l'haguem experimentada nosaltres per veure quines potencialitats té. Així també ens podem acostar a l'infant i intentar entendre com es pot sentir. L'Ester destaca la importància de l'educació reflexiva: Com a mestres que serem, és bo que ens plantegem, des de l'observació i la reflexió, com fem les coses per poder traslladar a les nostres aules futures les accions realitzades i no repetir els mateixos errors. ◀

I la Mireia concreta els objectius de l'EVP:

- ▶ Nosaltres, com a futurs docents, haurem de proposar activitats amb restriccions, però que alhora siguin lliures, i no indicar tots els passos que cal seguir, ni tampoc quin n'ha de ser el resultat final. ◀ ■

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BOSCH, E. (2008): «Mètode per crear monstres mata-tòpics (o com lluitar contra els «no sé dibuixar» i «dibuixa i acoloreix». *Guix. Elements d'Acció Educativa*, núm. 350, p. 13-19.

BUCKLEY, H. (1961): *The little boy* [curt]. Director: Joan Ney. www.youtube.com/watch?v=uh6r3LVxD6k [Consulta: maig 2018]

BURSET, S. (2017): «La didàctica de las artes plásticas: Entre lo visual, lo visible y lo invisible». *Didacticae*, núm. 2, p. 105-118.

CIVIT, L.; COLELL, S. (2005): «¿Plástica o manualidades?: Educar a través de la expresión plástica». *Aula de Innovación Educativa*, núm. 138, p. 45-49.

EISNER, E.W. (2002): «Ocho importantes condiciones para la enseñanza y el aprendizaje en las artes visuales». *Arte, Individuo y Sociedad*, annex 1, p. 47-55.

Aquest article fou sol·licitat per Guix. ELEMENTS D'ACCIÓ EDUCATIVA el mes de març de 2019 i acceptat el mes de maig de 2019 per ser-hi publicat.

HEM PARLAT DE:

- Didàctica de l'expressió visual i plàstica.
- Conversa i diàleg.
- Funcionalitat.
- Creativitat.

AUTORIA

Emma Bosch
 Universitat de Barcelona
emmabosch@ub.edu

Pau Berenguer

Mireia Bernal

Ester Juanmartí

Judith Soler
 Estudiants del Grau de Mestre d'Educació Primària. Universitat de Barcelona

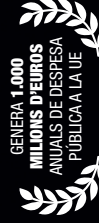
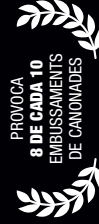
EL VÀTER NO ÉS UNA PAPERERA

Licència para BARCELONA, UNIVERSITAT DE

ESTEM CREANT UN ~~MONSTRE~~

CADA COP QUE LLENGEM AL VÀTER TOVALLOLES, COMPRESSES, TAMPONS,
BASTONETS PER A LES ORELLES I PRODUCTES HIGIÈNICS D'UN SOL ÚS. ESTEM CREANT UN MONSTRE
QUE EMBUSSA CANOADES, ESPATLLA DEPURADORES I CONTAMINA EL MEDI AMBIENT.
I AIXÒ NO ÉS CAP PEL·LÍCULA.

7,5 Milions de futurs